

Dr. Izidor Kršnjavi je dne 22. avgusta slavil štiridesetletnico svojega novinarskega in književnega delovanja. Začel je pisateljvati kot 17leten mladenci. Izmed njegovih estetičnih in umetnostnih spisov imenujemo sledeče: „Dvie radnje o umjetnosti“, „Listovi iz Slavonije“, „Oblici graditeljstva u starom veku i glavna načela gradjevne ljepote“, „Predlogi o organizaciji obrtne nastave“, „Znamenovanje poviesti i arkeologije umjetnosti“, „Iz Dalmacije“, „Zur Historia Salonitana des Thomas Archidiaconus von Spalato“, „Kritična razmatranja“ itd. Dr. Kršnjavi je organizator mlade hrvaške umetnosti. Ko je bival v Rimu, je delal v atelieru poljskega slikarja Siemiradzkega, katerega smo opisali na str. 572.

Kosovo. „Matica Srbska“ je začela izdajati ilustriran popis tega zgodovinsko in etnografsko važnega dela srbske zemlje iz peresa Branislava B. Nušića. Prebivavci Kosova so danes: Arnavti ali poar-navčeni Srbi, Srbi, Turki, Čerkesi, Vlahi, Judje in cigani. Vseh prebivavcev v tej pokrajini so našteali 102.043. Srbski jezik kosovskega ljudstva spada k resavsko-moravskemu narečju, katero se govori po največjem delu Srbije.

Vojtěh Šafařík. Dne 2. julija je umrl v Pragi sin znamenitega pisatelja „Slovanskih starožitnosti“, Vojtěh Šafařík, bivši profesor kemije na politehniku in na vseučilišču v Pragi. Tudi on je bil pisatelj, seveda v svoji stroki. Med drugim je spisal „Pregled čez zgodovino fizikalne astronomije“, „O edinstvu sil v prirodi“, „O luni“ itd.

Slovaški umetniki so razstavili nedavno svoje slike v moravskem Hodonínu. Prvi med njimi je Jožko Úprka, o katerem je pisal poljski „Tygodnik Illustrowany“: „Uprka je pesnik barv in etnograf svojega slovaškega ljudstva.“ Njegove slike so si pridobile že splošno priznanje. Tu jih je razstavil 151. Najbolj je hvalila kritika veliko sliko „Slovensko Madonno“ ali „Mariansko piseň“. V kapelici je kip Matere Božje, okoli nje pa slovaško ljudstvo, staro in mlado, moški in ženske, v slikovitih skupinah. Med drugimi slovaškimi slikarji so vredni, da se omenjajo: Fr. Pečinka, Antoš Frolka, Jozef Hanula, Tomáš Andraškovič, Karol Lehotský, Jaroslav Augusta in Milan Mitrovský. Želeti bi bilo, da Úprkova šola visoko dvigne slovaško umetnost.

Ruski pravopis. Tudi med Rusi se oglašajo posamezniki, ki želé, da bi se pravopis ravnal bolj po sedanji izgovarjavi. „Literaturnyj kružok“ v Rigi se je obrnil do učnega ministrstva, da bi to uvedlo v šolah namesto zgodovinsko-etimološkega fonetični pravopis. Profesor Jagić se upira temu. V „Archivu für slavische Philologie“ je objavil odprto pismo, naslovljeno na profesorja Brandta, v katerem

pravi: „Ruski pravopis je zgodovinska zgradba, ravno tako, kakor francoski, angleški, nemški ali izmed slovanskih češki in še bolj poljski. Tisočletja zidajo na tej zgradbi, nekaj se odlamlja, nekaj izpreminja, tretje se pristroi, polagoma sicer in ne vse v istem slogu, a osnovni značaj celote se vendar ohranja.“ Jagić méni, da moramo biti v pravopisnih stvareh oportunisti, češ, čim manj želimo, tem več upanja imamo za uspeh. — Polemika za reformo pravopisa in proti njej pa postaja vedno razsežnejša. „Žurnal ministerstva narodnoga prosvješčenja“ je prinesel daljši spis Bêlkinov proti reformi, kateremu pa zdaj odgovarja v istem listu prof. Roman Brandt. Njegovo načelo je, da se mora sedanji „grško-slavjano-ruski“ pravopis nadomestiti s „čisto ruskim“. Sakulin v istem listu zahteva, da se mora v šolah pisati ravno tako, kakor se besede izgovarjajo, da se olajša elementarni pouk. Sicer, pravi Sakulin, se bo poznala nekoliko časa precejšnja razlika med novim šolskim in med sedaj veljavnim pravopisom, kateri se pač ne bo dal naenkrat odpraviti, a to je po njegovem mnenju manjše zlo.

Rudolf Virchow.

Dne 5. septembra je umrl v Berlinu znani učejnjak Rudolf Virchow. Kot znanstvenik in kot politik je mnogo vplival ne le na svoje rojake, ampak tudi daleč čez meje svoje domovine.

Rojen je bil l. 1821. v Schivelbeinu v Pomorju in postal l. 1843. zdravnik na berlinski bolnišnici „Charité“. Čez tri leta je izdal že svojo „Kritiko o patološki anatomiji Rokitanskega“, s katero si je pridobil častno ime v širših znanstvenih krogih. L. 1847. je ustanovil z Reinhardom list „Archiv für pathologische Anatomie und Physiologie und für klinische Medizin“, katerega je sam nadaljeval po Reinhardovi smrti l. 1852. Začel je predavati na vseučilišču o patološki anatomiji. L. 1848. ga pošlje vlada v Zgornjo Šlezijo, da tam proučuje legarjevo epidemijo. Pri tej priložnosti je spoznal razne nedostatke javne higijene, za katero se vlada takrat skoro zmenila ni, in tudi ostro povedal svoje mnenje. Udeležil se je političnega gibanja istega leta, in zato ga je vlada odstavila od službe. Šele po preklicu je dobil službo nazaj. Svoje znanstvene nazore je izrazil v knjigi „Einheitsbestrebungen in der wissenschaftlichen Medizin“. L. 1849. je šel kot profesor na würzburško vseučilišče, a l. 1856. se je vrnil v Berlin kot redni profesor ter tam v novem patološkem zavodu ustanovil ognjišče za samostojne znanstvene preiskave. V tem času je spisal svoje poglavitno delo: „Cellularnopathologie“. Nauke o vnetju, o oteklinah, o emboliji in metastazi, o tuberkulozi, pijemiji, levkemiji, difteriji itd. je ali započel ali pa dalje razvil ter spisal tudi knjigo o „Specielni patologiji in terapiji“. L. 1862. se je dal voliti v pruski državni zbor. V

vojnah l. 1866. in 1870/71. je bil v vodstvu berlinskega pomožnega društva za armado; organiziral je prve pruske sanitetne vlake in postavil lazaret iz barak pri Berlinu za ranjene vojake. V mestnem zastopu je predlagal izborna kanalizacija za berlinsko mesto. V dvajsetih letih so to delo izvedli po njegovih načrtih. L. 1859. je po naročilu norveške vlade proučeval gobovo bolezen na zapadnem obrežju te dežele. Pri shodu prirodoslovcev v Inomstu l. 1869. je ustanovil nemško antropološko društvo, kateremu je kmalu postal predsednik. Preiskoval je stavbe na koleh v Pomorju in druge predzgodovinske naselbine. Posebno njegove antropološke preiskave so postale jako važne. Dosegel je, da so preiskali po vsem Nemškem šolske otroke ter dognali razmerje med svetlo- in temnolasim plemenom. Te preiskave so ga dovedle tudi do slovanskih plemen, katerim je bil splošno pravičen. Posebno za Čeha se je živo zanimal. S Schliemannom je preiskoval starotrojanske izkopine in l. 1881. obiskal Kavkaz, da tam

Rudolf Virchow.

razširi svoje antropološke preiskave. Napisal je veliko množico učenih in poljudnih spisov iz navedenih strok.

Kot politik se je udeležil Bismarckovega boja proti katoliški cerkvi. Besedo „Kulturkampf“ je on prvi rabil v nekem oklicu. Bil je eden od tistih, ki verujejo samo to, kar doseže njih lastni um. Zato je bil nasprotnik katoliške vere. Bismarck s silo in Virchow z znanostjo — tako sta hotela uničiti cerkev ta dva moža, ki sta bila velika po svojih zmožnostih in pa nevpogljiva po značaju. Virchow je tudi zahteval, da morajo vsa pokopališča biti brezverska. Mnogo učencev se je zbralo okoli mojstra, ki so imeli pač njegovo gorečnost, ne pa njegove duhovitosti. A Bismarck je šel v Kanoso in Virchow se je moral nevoljen umakniti. Svojega namena nista dosegla, in cerkveno življenje je oživelo v kljub vsem nasprotstvom.

Vendar pa Virchow ni bil pristaš onega svetovnega naziranja, katero izkušajo še zdaj nekateri plitvi duhovi postaviti na mesto krščanstva. Kakor je bil

nasprotnik metafizike, tako je tudi pobijal nedokazane darwinistiške trditve. Njegove antropološke preiskave so ga nujno privedle do tega, da je moral primerjati človeško telo z živalskim ter izreči svojo misel tudi o darwinističnih podmenah. Virchow je kot znanstveni preiskovavec tudi za darwinizem zahteval dokazov, in ko ni našel zanj zadostnih razlogov, je tudi očitno nastopil proti njemu.

Virchow je pobijal materiališki nauk o praploditvi (generatio aequivoca). Spoznal je, da življenje ne more nastati iz materije, ampak da more priti edino le od življenja (gl. „Katol. Obzornik“ 1899, 87). Znano je, kako so se Haeckel in njegovi nasledniki trudili, da bi našli „prehodne“ oblike, ki bi jih morala najti arheologija ali paleontologija, ako bi se bil človek res razvil iz živali. Haeckel je rekel, da je „človek-žival, takozvani Pithecanthropus erectus, postulat znanosti“, katerega morajo učenjaki prej ali slej najti. Izkopavali so razne kosti in z obilo domišljijo sestavljali iz njih ude bajeslovnemu „Pithecanthropu“. Virchow pa je kot resen učenjak brezobzirno zametal take neznanstvene hipoteze (primerjaj „Katol. Obzornik“, 1898. 309 sl.). Dokazal je, da niti ena izkopina ne izvira od bitja, ki bi bilo pol opica, pol človek, in da je vedno bila tudi telesna razlika med človekom in med živaljo. Darwinisti so se zatekli dalje k atavizmu ter so hoteli v bebcih najti podobo tistega „pračloveka“, katera se zdaj po zakonih atavizma ponavlja. Tudi to prazno hipotezo je Virchow resno zavrnil. Dokazal je, da so pojavi, na katere se opirajo darwinisti, boleštni in kot taki nerabni. Še v pozni starosti je Virchow krepko zagovarjal svoje prepričanje. Lani dné 9. avgusta je imelo nemško antropološko društvo v Metzju svoje 32. zborovanje. Tam je Virchow predaval o isti tvarini in ugovarjal trditvam nekaterih antropologov, ki so hoteli iz neke boleštna lobanje, najdene v klanderski dolini, izvajati celo pleme „nižjih ljudi“.

Dne 30. oktobra lanskega leta je praznoval Virchow osemdesetletnico svojega rojstva. V patološkem zavodu, v nemškem zveznem svetu, v pruskem državnem zboru in v berlinskem mestnem zastopu so mu priredili častna zborovanja. Razni vladarji so ga odlikovali in iz številnih diplom, adres in medalj, ki jih je dobil osiveli učenjak, je umetno-obrtni muzej priredil celo razstavo. Še ob tej priložnosti je Virchow nastopil kot učenjak ter pri svečanosti javno predaval o razvoju medicinske vede ter razlagal svoje nazore o patološki znanosti.

Tega častnega dne ni preživel več za eno leto. Prej ga je poklicala smrt v drugo življenje. Priznati mora vsakdo temu izrednemu možu, da je visoko povzdignil znanost, kateri je posvetil svoje življenje. Človeštvo ima do njegovega spomina to dolžnost, da popravlja njegove zmote in razvija dalje njegove velike znanstvene pridobitve.

Dr. E. L.